

16.12.2011

BRUKSANVISNING FÖR VALMERI-FÖRFRÅGAN

Förfrågans innehåll och ändamål

Valmeri-förfrågan är en kompakt enkät om förhållandena i arbetet, och den riktas till arbetstagarna. Enkäten ger en överblick över personalens uppfattningar om förhållandena i deras arbete vid enkätens tidpunkt. Enkäten innefattar 18 påståenden varav hälften behandlar psykosociala faktorer, en fjärdedel faktorer som belastar stöd- och rörelseorgan, och en fjärdedel behandlar den fysiska arbetsmiljön. Besvararen anger sin uppfattning på en skala från "helt av samma åsikt" till "helt av annan åsikt". Enkäten lämpar sig för alla branscher.

Enkäten har många ändamål:

A) Tillsynsinstrument

Valmeri-förfrågan fungerar som ett instrument för tillsynen då den kan användas för att lokalisera brister i förhållandena i arbetet. Som tillsynsinstrument är enkäten mest effektiv när den genomförs före ett inspektionsbesök på arbetsplatsen. På sitt inspektionsbesök kan inspektören fästa uppmärksamhet vid de förhållanden på arbetsplatsen som enligt enkätens resultat verkar behöva det. Under inspektionen underlättar Valmeri-enkäten växelverkan mellan inspektören och arbetsplatsen, när missförhållanden tas upp till diskussion på basis av enkäten. En fördel med enkäten är att den möjliggör att lokalisera missförhållanden i den psykosociala arbetsmiljön.

I allmänhet utgör Valmeri-enkäten en del av en inspektion som gäller säkerhetsledning på arbetsplatsen. Där stöder enkäten inspektören vid verifiering av säkerhetsledningens funktion. I praktiken utgör enkätresultaten ett kriterium för bedömning av hur systemen för hantering av säkerheten fungerar på arbetsplatsen. Särskilt när det gäller psykosocial belastning möjliggör enkäten att man kan övergå från formell tillsyn av arbetsplatsens säkerhetsledning till tillsyn av praxis och arbetsförhållanden.

När inspektören använder enkätresultaten som inspektionsinstrument och jämför dess resultat med resultat från andra liknande arbetsplatser får han eller hon bakgrund för motiverad argumentation. Jämförelse av enkätresultaten med resultat från andra arbetsplatser motiverar också ledningen att vidta åtgärder för att förbättra förhållandena i arbetet. Med hjälp av resultatet och jämförelsematerial kan man erbjuda arbetsgivaren ytterligare information om nödvändiga åtgärder.

B) Fokusering av tillsynen

Valmeri-förfrågan kan även utnyttjas för att fokusera tillsynsverksamheten. Enkätens resultat kan utnyttjas inom arbetarskyddsförvaltningen vid val av tillsynens tyngdpunktsområden och av de branscher dit tillsyn fokuseras. Valmeri-förfrågan kan också användas för att kartlägga tillsynsområdet. Då skickas enkäten till en större målgrupp via post, e-post eller genom en förfrågan på Internet (t.ex. Webropol-enkätverktyg), och resultaten utnyttjas när inspektionsobjekt väljs.

C) Tillsynens effektivitet

Då enkäten upprepas vid olika tidpunkter kan man genom en jämförelse av resultaten få en uppfattning om vilka ändringar som har skett enligt personalen. Idén är att positiva ändringar beskriver tillsynsverksamhetens eventuella effekter. Det finns ändå många faktorer som samtidigt inverkar på arbetstagarnas uppfattningar om förhållandena i deras arbete och på ändringarna i dessa förhållanden. Ytterligare kan urvalet av besvarare vara ganska litet vilket kan försvaga resultatens pålitlighet. Därför behöver man vanligtvis noggranna analyser för att kunna dra slutsatser om tillsynsverksamhetens effekter.

16.12.2011

Målgruppen för enkäten och val av besvararna

Målgruppen för enkäten utgörs av personalen på den arbetsplats som förfrågan gäller. Det kan vara fråga om hela arbetsplatsen eller en viss avdelning på en stor arbetsplats. Det är också möjligt att göra flera urval, t.ex. tjänstemän/arbetstagarna, olika avdelningar eller olika verksamhetsställen.

I allmänhet är det inte möjligt och inte heller nödvändigt att alla personer i målgruppen deltar i förfrågan. Det räcker om förfrågan besvaras av ett litet men representativt urval ur den målgrupp som besvararna representerar. Då ska man tillräckligt väl säkerställa att besvararna verkligen representerar den grupp vars uppfattningar man vill utreda. Detta innebär t.ex. att antalet representanter för olika avdelningar, arbetsuppgifter, arbetsskift och yrkesgrupper är i rätt proportion.

Man kan få ett representativt urval på två sätt:

a) Enkäten delas ut till alla. På små arbetsplatser är detta det bästa sättet. På stora arbetsplatser är det en nackdel att det är ett besvärligt arbete att mata in svaren i en databas. Detta kan ändå undvikas genom att göra ett urval i samma skede som svaren matas in i databasen: inmataren väljer t.ex. vart femte formulär av svarsbunten och matar in endast dessa blanketter. De övriga formuläerna bevaras eftersom det kan hända att urvalet behöver utvidgas senare. Då man genomför förfrågan på Internet (t.ex. via Webropol-enkätverktyget) kan enkäten delas ut till hela personalen.

b) Genom slumpmässigt urval. Då beslutar man hur många besvarare av arbetstagarna eller varje delgrupp (avdelning, skift osv.) man behöver, och besvararna väljs slumpmässigt från denna grupp. Besvararna väljs slumpmässigt t.ex. genom att plocka namn från avdelningarnas personlistor med jämna mellanrum (t.ex. var femte) eller att välja alla som kommer till arbetsskiftet någon viss dag. Särskilt i sådana fall där en arbetarskyddsfullmäktig eller annan representant för arbetsplatsen delar ut blanketterna är det viktigt att ge tillräckliga anvisningar om hur man gör ett slumpmässigt urval, så att urvalet inte väljs t.ex. på grund av hur kritiska uppfattningarna är (inte bara de kritiska eller de positiva). Om en inspektör delar ut frågeformulären på arbetsplatsen kan inspektören dela ut dem till de arbetstagare som han eller hon råkar se där.

Antalet besvarare

Då man fattar beslut om antalet personer som ska besvara enkäten ska man ta hänsyn till hur frågeformuläret delas ut, hur mycket administrativt arbete enkäten kräver samt att sekretess för besvararna ska säkerställas. Om svaren fås på papper eller via e-post inmatas uppgifterna manuellt i databasen. För att minimera detta administrativa arbete är det skäl att begränsa antalet besvarare till en så liten grupp som möjligt med tanke på tillräckligt pålitliga resultat. När man använder enkäten på Internet (t.ex. Webropol-enkätverktyget) kan frågeformulär delas ut till hela personalen, om man inte har motiverat skäl att begränsa antalet besvarare.

En viktig faktor som påverkar antalet besvarare är sekretess för besvararna då arbetsplatsen ges respons om enkätundersökningen. Av dessa orsaker kan man anse att minimiantalet besvarare ska vara 7. På små arbetsplatser är det praktiskt att dela ut enkäten till alla.

Nedan anges rekommendationer om minimiantalet besvarare i målgrupper av olika storlekar. Eftersom en del av dem som fått ett frågeformulär kan låta bli att besvara ska formuläret delas ut till en större grupp än minimiantalet besvarare.

Målgruppens storlek	Antalet besvarare minst
10	7
50	13
100	15
200	20
500	25

16.12.2011

Om man vill att rapporterna om enkäten gäller skilt för olika personalgrupper, t.ex. för arbetstagarna och tjänstemän, ska de givna minimiantalen följas skilt för båda grupper del.

Organisering av enkäten

Valmeri-förfrågan har i praktiken organiserats på olika sätt. I alla fall ska man se till att enkäten förblir konfidentiell. Besvararna ska alltid ges tillräckligt med information om hur svaren används och i vilken form resultaten presenteras för arbetsgivaren. Om arbetarskyddsfullmäktigen eller annan representant för arbetsplatsen delar ut och samlar in frågeformulären på arbetsplatsen, ska han eller hon ges anvisningar om hur man ska sörja för att enkäten behandlas konfidentiellt.

I praktiken har enkäten genomförts till exempel på följande sätt:

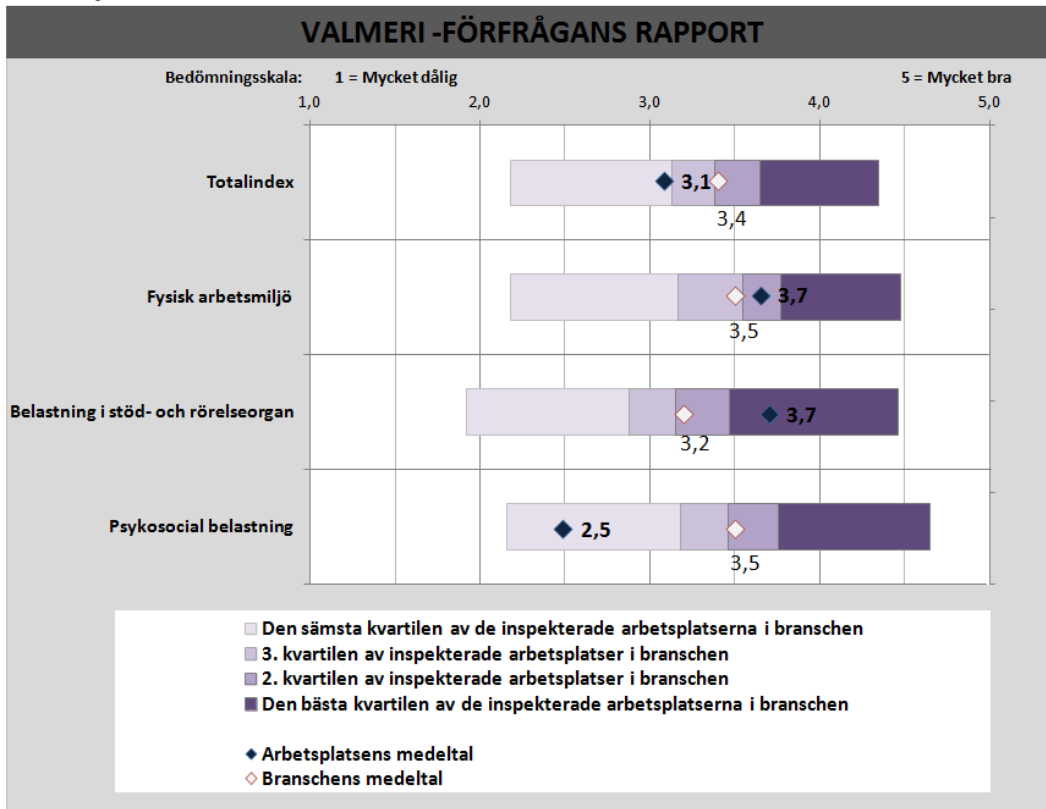
- 1) I god tid före inspektionen överenskommer inspektören med arbetsgivarens representant och arbetarskyddsfullmäktigen om att enkäten genomförs så att arbetarskyddsfullmäktigen delar ut frågeformulären till arbetstagarna (på papper eller via e-post). Om formuläret inte delas ut till alla arbetstagare, ges arbetarskyddsfullmäktigen anvisningar om hur besvararna ska väljas slumpmässigt. Arbetarskyddsfullmäktigen delar ut frågeformuläret till besvararna och arbetarskyddsmyndighetens följebrev, där mottagaren uppmanas att besvara enkäten inom angiven tid och där det betonas att svaren kommer att behandlas konfidentiellt. Besvararna bes att lämna in frågeformuläret direkt till inspektören via e-post eller per post i slutet kuvert. Det är också vanligt att man ber besvararna att lämna in frågeformuläret i slutet kuvert till arbetarskyddsfullmäktigen som sedan returnerar alla kuvert till inspektören. Resultaten är på detta sätt tillgängliga vid inspektionen och man kan under inspektionen diskutera hur de borde tolkas.
- 2) Man gör såsom beskrivs i alternativ 1 men arbetstagarna besvarar enkäten genom ett frågeformulär på Internet (t.ex. Webropol-enkätverktyg). Då kan besvarargruppen vara större. Arbetarskyddsfullmäktigen eller annan representant för arbetsplatsen skickar arbetarskyddsmyndighetens följebrev och en Internetlänk till frågeformuläret via e-post till arbetstagarna.
- 3) Inspektören delar ut och samlar själv in frågeformulären under inspektionen. Detta alternativ kräver tid men gör det möjligt att inspektören samtidigt kan diskutera med arbetstagarna och göra observationer om arbetsförhållandena. Enkätens resultat kan såvitt möjligt preliminärt diskuteras redan under inspektionen, men de slutliga resultaten presenteras först i inspektionsberättelsen och databasens arbetsplatsrapport bifogas berättelsen. Svagheten med detta sätt är att arbetsplatsen får respons endast i skriftlig form. Effekten förstärks genom ett eventuellt nytt inspektionsbesök under vilken man diskuterar resultaten och eventuella behov av åtgärder. Alternativt kan man under inspektionen komma överens om att de slutliga resultaten diskuteras per telefon med arbetsgivaren och arbetarskyddsfullmäktigen efter det att inspektören har fått rapporten ur datasystemet.
- 4) Inspektören fastställer besvarargruppen under inspektionen och lämnar frågeformulär och slutbara kuvert till arbetsplatsen. Varje besvarare postar sitt kuvert direkt till inspektören. Ett annat alternativ är att arbetarskyddsfullmäktigen samlar in de enskilda kuverten i ett gemensamt returneringskuvert. Respons ges till arbetsplatsen på samma sätt som i alternativ tre.

16.12.2011

Respons till arbetsplatser

För att kunna ge respons till arbetsplatsen behöver antalet arbetstagare som besvarat enkäten vara minst sju. Ur datasystemet fås en responsrapport och den bifogas inspektionsberättelsen. I rapporten anges totalindexet, medelvärdena för delområdena (fysisk arbetsmiljö, belastning i stöd- och rörelseorganen och psykosocial belastning), medelvärdena för branschens jämförelsematerial samt jämförelsematerialets fördelning i kvartiler.

Arbetsplatsens namn

Av jämförelsematerialet borde man välja en kombination som bäst motsvarar målarbetsplatsen och ändå är tillräckligt omfattande, helst åtminstone några tio jämförelsearbetsplatser. Man ska i första hand jämföra med medelvärden i samma bransch.

I datasystemets rapport syns också medelvärdena för svaren till de enskilda påståendena. De är av nytta då man tolkar resultat och överväger eventuella åtgärder. Därför kan inspektören informera arbetsplatsen om dem om han eller hon anser det som nyttigt. Ur datasystemet skrivs också ut svaren från enskilda svarsblanketter som ger inspektören en uppfattning om hur svaren varierar. Dessa ges inte som sådana till arbetsplatsen men de utgör en viktig informationskälla för inspektören när han eller hon tolkar enkäten.

	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10	Q11	Q12	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18
1.	3	4	3	4	3	4	3	4	3	2	2	2	3	3	3	3	3	1
2.	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3
3.	3	4	3	4	3	4	3	4	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3
5.	3	1	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3
6.	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3	2	3
7.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
8.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2
9.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	3	2	3	2	3
10.	5	4	5	4	5	4	4	4	4	3	2	3	3	3	3	3	3	3
11.																		
12.																		
13.																		
14.																		
15.																		
Average	3,5	3,2	3,6	3,5	3,6	3,5	3,5	3,5	3,5	2,5	2,4	2,5	2,6	2,6	2,6	2,7	2,5	2,5

16.12.2011

Tillsynsåtgärder på basis av förfrågan

Vad beträffar tolkning av resultaten är huvudregeln att om delindexet för belastning p.g.a. fysisk arbetsmiljö, belastning av stöd- och rörelseorgan eller psykosocial belastning förblir under medelvärdet 3 ska inspektören noggrannare utreda om arbetsplatsen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att eliminera riskfaktorerna och olägenheterna eller för att minska de risker som dessa faktorer medför. Oftast ska man också jämföra med medelvärdet för branschen, och då ska ett resultat som avviker från branschens medelvärde leda till en noggrannare utredning. Man ska även fästa uppmärksamhet vid medelvärdena för de enskilda påståendena om medelvärdet för ett påstående är mindre än 3 eller avviker från medelvärdet för branschen. Man ska också utreda vad som är orsaken om svaren varierar mycket mellan besvararna även om svarens medelvärde är mer än 3 eller bättre än medelvärdet för branschen.

Man ska undvika att dra slutsatser endast på grund av enkäten. Resultaten ska diskuteras under en arbetsplatsinspektion så att inspektören får ytterligare information om hur enkätens resultat ska tolkas. Resultaten kan t.ex. visa att riskbedömningen inte har genomförts på ett omfattande och systematiskt sätt eller att de praktiska åtgärderna på arbetsplatsen inte har varit tillräckliga för att eliminera riskfaktorerna och olägenheterna eller för att minska de risker som dessa medför. Resultaten ska jämföras med riskbedömningen på arbetsplatsen, företagshälsovårdens arbetsplatsutredningar, arbetsplatsens egna personalenkäter och övriga inspektionsobservationer. På basis av alla dessa observationer bedömer inspektören om det är frågan om sådana olägenheter i förhållandena i arbetet eller i ledningssystemen som man skall ge en skriftlig anvisning/uppmaning. Inspektörens centrala observationer antecknas i inspektionsberättelsen.